

kritika

Pia Nikolič

Rdeča želva / La Tortue rouge, 2016, Michaël Dudok de Wit

Klasika in minimalizem

V času vedno večje prevlade računalniškega animiranega filma si je res lepo privoščiti sodoben priboljšek klasične animacije, zlasti če gre za celovečerni film. Nostalgiki s(m)o se zmrdovali že nad uporabo 3D računalniške tehnike pri zadnjem Asterixu (*Asterix: Le domaine des dieux*, 2014, Alexandre Astier in Louis Clichy), četudi se nad pristnostjo galskega humora ter premikanjem udov in drugih izrastkov nis(m)o mogli. O izumrtju »klasike« je morda preuranjeno govoriti, vseeno pa klasična animacija počasi in vztrajno postaja rariteta, tudi zaradi stroškov produkcije. Ne nazadnje je *Rdeča želva* (*La Tortue rouge*, 2016, Michaël Dudok de Wit) prav tako delno računalniško animirana, vsaj pri obdelavi zapletenih in počasnih želvjih premikov, kjer so se morali enako počasi premikati tudi vzorci na želvjem oklepu. Obilica dela in časa, ki jo zahteva klasična tehnika risanja na papir, pa avtorja ene od animacij, ki so letos nominirane za oskarja, ni odvrnila od zastavljenega projekta. Ob morebitnem prejetju to ne bi bil prvi oskar Michaëla Dudoka de Wita. Prvič je bil nominiran že leta 1994, in sicer za kratki animirani film *Menih in riba* (*Le moine et le poisson*, 1994). Kar dve nagradi pa je nato prejel leta 2001, najprej za najboljši kratki film *Oče in hči* (*Father and Daughter*, 2000), nato pa je prejel še nagrado za najkrajši govor na oskarjih, v obliki HD televizije, ki jo je dobrodelno daroval. Letos je prvič nominiran v kategoriji celovečernih animiranih filmov.

Animirani film *Rdeča želva* smo pri nas lahko videli najprej na 27. Liffu, kasneje še na Animateki, sredi januarja pa se je avtor v Ljubljani ustavil na povabilo Kinotripa – filmskega festivala mladih za mlade. Promocijsko leto Michaëla Dudoka de Wita se je začelo po slabem desetletju, kolikor je trajala izdelava animacije. Projekt je nastal na pobudo japonskega animacijskega studia Ghibli, ki sta ga s pomočjo financ Jasujošija Tokume leta 1985 ustanovila animatorja Hajao Mijazaki in Isao Takahata. Studio je že s svojo prvo celovečerno animacijo *Dolina vetra* (*Kaze no tani no Naushika*, 1984) prepričal domače množice gledalcev in kritikov. Prav veter, oziroma vroč veter, je bil tudi navdih za poimenovanje studia, saj je Ghibli ne le libijska beseda za vroč južni veter, ampak tudi kodni naziv za italijansko izvidniško letalo Caproni CA-309 iz druge svetovne vojne, nad katerim je bil navdušen Mijazaki. Domačo slavo so ustvarjalci potrdili leta 1989 s *Kikino dostavno službo* (*Majo no takkyûbin*, Hijao Mijazaki). Njihova prva mednarodna uspešnica pa je bila v letu 1997 končana *Princesa Mononoke* (*Mononoke-hime*, 1997, Hijao Mijazaki), fantazijska saga, ki se podobno kot *Rdeča želva* ukvarja s človekovim odnosom do okolja. *Princesa Mononoke* sodi tudi v anale slovenske filmske zgodovine, saj je bila kot prvi klasični anime v Sloveniji predvajana leta 2000 na Liffu. Leto kasneje je studio Ghibli produciral do zdaj najuspešnejši anime, *Čudežno*

potovanje (Sen to Chihiro no Kamikakushi, 2001), ki ga je prav tako režiral Miyazaki in je leta 2002 prejel oskarja, hkrati pa je bil prvi animirani film v zgodovini, ki je prejel berlinskega zlatega medveda. Leta 2013 je bilo za studio usodno, saj se je Hajao Miyazaki umaknil v pokoj, studio pa je zašel v finančne težave. Kljub temu so de Witu, s katerim so takrat že sodelovali, pri izdelavi animacije pustili popolnoma proste roke.

Sodelovanje z Michaëlom Dudokom de Witom je bilo za studio Ghibli prvo mednarodno sodelovanje, gre pa za koprodukcijo kar treh držav, Japonske, Francije in Belgije. Nizozemski avtor, ki zdaj živi v Londonu, se je kljub izborjeni popolni ustvarjalni svobodi odločil, da bo s studiem Ghibli sodeloval tudi na ravni vsebine. Zgodbo *Rdeče želve* je sprva navdihnil Robinson Crusoe in njegova bitka osamosvajanja v divjini, ki jo je animator občudoval že v otroštvu. Ko so se začele težave z razpletom zgodbe, so mu »naročniki« znova pomagali. Z Japonske je prejel knjigo Lafcadio Hearna *Kwaidan: Zgodbe in študije nenavadnih stvari*, zbirko japonskih pripovedi o duhovih, ki ji je dodana kratka študija insektov. Miti in legende v tej knjigi so bili leta 1965 že uporabljeni kot podlaga za film **Kwaidan** Masakija Kobayashija, de Wit pa se ji je poklonil s tem, da je v animacijo vključil transformacijo človeka v žival, zelo značilno za japonsko mitologijo in nič manj za omenjeno knjigo. Na teh dveh osnovah je nastala izvirna zgodba, ki vključuje elemente obeh literarnih del, od katerih vsako v svoji kulturi velja za temeljno. Končni izdelek je prav tako edinstvena simbioza evropske in japonske animacije, kjer lahko opazujemo tako šintoistične elemente duhov narave kot razsvetljenski ideal samozadostnega posameznika.

Mednarodna ekipa oziroma v največji meri kar de Wit, ki je večino animacije opravil sam, pa je s tem filmom uspela pokazati na še eno univerzalno kulturno razsežnost. V vseh osemdesetih minutah, kolikor traja film, protagonisti namreč ne spregovorijo. Za trenutek se lahko obregnemo ob označbo »brez dialogov«, ki spremlja film in ni najbolj ustrezna. Dialogi v *Rdeči želvi* namreč so, vendar brez uporabe besed. Ljudje se sporazumevajo med seboj, so v dialogu, ampak se sporazumevajo z različnimi zvoki in telesnimi gestami, drug z drugim so torej v nebesednem dialogu. Je torej *Rdeča želva* brez dialogov? Zagotovo je brez podnapisov (na srečo denarnic distributerjev). Toda reči, da je brez dialogov, je tako, kot da bi za gluhoneme ljudi rekli, da ne vstopajo v dialog, ker pri komunikaciji ne uporabljajo izgovorjenih besed. Sporazumevanje v *Rdeči želvi* poteka večinoma na vizualni ravni, z občasnimi vzdih, sopihi in z druge vrste mrmljanjem, veliko je tudi govornice teles. Intenzivnost čustev zaradi tega ni okrnjena, kvečjemu nasprotno. Posledica neverbalnega dialoga je enostavna identifikacija z glavnimi liki, ne glede na kulturno in nacionalno ozadje gledalca. Hkrati odsotnost govora dodatno prispeva k občutku pravljичnosti, ki ga v nas vzbudi film. *Rdeča želva* je namreč pravljica, saj ima vse lastnosti pravljic: ne vemo niti, kje se dogaja, pa tudi ne kdaj. Vsebinska je domišljajska in zgodba vsebuje čarobne elemente. Ustvarjalci so sprva načrtovali, da bo film vključeval človeški govor, a so si kasneje premislili. Zanimivo, nekaj podobnega se je zgodilo tudi pri kulturnem filmu **Heavy Metal** (1981, Gerald Potterton), pri katerem je de Wit sodeloval kot animator. Spomnimo se samo zadnje zgodbe iz omenjenega filma, v kateri nastopi pomanjkljivo oblečena lepotica, ki prav tako ne govori. Popolnemu videzu takrat menda niso uspeli najti primerljivo popolnega glasu, zato glasu preprosto niso vključili v film.

Zdi se, da sta za pravljичnost *Rdeče želve* dve razlagi. Po prvi sanjske vzorce v zgodbi dopolnjuje racionaliziranje, medtem ko gre pri drugi razlagi za pravljico v vsej njeni čistosti. V nobeni izmed njiju pa ni mogoče zanikati močnega ekološkega pridiha, ki v luči podnebnih sprememb, tako kot mnoga druga umetniška dela tega časa, opominja na vsemogočnost narave, ki se ne ozira na mikro odnose med ljudmi in živalmi, ampak dogajanje v skladu z lastnimi zakoni vodi po poti uničenja in ponovnega rojstva. Opolnomočenje narave je še poudarjeno zaradi odsotnosti govora, če namreč govor razumemo kot umetno stvaritev, kot človeško delo oziroma kot del ne-narave. Minimalna uporaba melodije in množica zvokov okolja, kot so šumenje valov, piš vetra, hoja malih simpatičnih rakcev ... ne zaokrožujejo le veličine matere Gee, ampak v nasprotju z informacij polnim mestom ustvarjajo tudi umirjeno okolje. Mirnost toka pripovedi, ustvarjene atmosfere in sprejemanje transformacij so morda med največjimi odlikami tega celovečernega filma. Težko si je predstavljati kaj bolj drugačnega od povprečnih hollywoodskih *blockbusterjev*, ki polnijo dvorane po vsem svetu in so polni akcije, živih barv, sunkovite kamere in močnih zvokov. Informacijska družba, v kateri živimo, pa od časa do časa vendarle potrebuje tudi oddih od preobilice informacij, ki so na voljo (oziroma se vsiljujejo) na vsakem koraku, da bi lahko zadihala ob animiranem posnetku narave, čeprav je tudi ta narava umetno ustvarjena; delo človeških rok na listu papirja.

